

## Konzultantský posudek na rigorózní práci Dalibora Roháče, M.A „*Four essay in political economy*“.

Dalibor Roháč předkládá k obhajobě rigorózní práce čtyři eseje. Napsal je po odchodu z IES FSV UK na George Mason University, kde získal titul M.A. Proto považuji za svou morální povinnost zdůvodnit, proč jsem bez váhání přijal úlohu konzultanta, kterou požaduje procedura rigorózního řízení. S Daliborem jsem se seznámil v začátku jeho studia na IES FSV UK. Již při prvních setkáních mě překvapil neobvyklou znalostí textů, které byly předmětem mých přednášek v kurzu Ekonomická transformace. Zejména práce rakouské školy patřily k našim společným zájmům. Obvyklý vztah kantora a posluchače se brzy změnil v rovnoprávný dialog a snad zpětně mohu říci – v oboustranně užitečnou kooperaci. V té jsme příležitostně pokračovali i v průběhu Daliborova studia na Masonu. Vyhraněný vědecký profil a ideové zázemí této respektované univerzity dominantně ovlivnilo vyzrálou myšlení autora obhajovaných studií. Naše vzájemná kooperace se tím rozšířila, protože specializované vědní profil a pedagogické aktivity Manské univerzity, zejména Buchanan House, jsou dlouhodobě předmětem i mého zájmu.

Dalibor mě v písemných pracích i osobním styku zaujal již na IES FSV UK nejen neobvyklou znalostí textů předních ekonomů. Ve vzájemných diskusích vnímavě naslouchal i odlišným názorům, případně odlišným akcentům alternativní interpretace prací předních ekonomů. Při tom usilovně hledal a utvářel si vlastní názor. Nejen to. V kontaktu s Daliborem v době jeho studia na Masonu jsem zaznamenal jeho schopnost přesvědčivě prohlubovat a případně i sebereflexivně korigovat vlastní názory.

K obsahu obhajovaných studií jsem měl možnost se vyjádřit před jejich předložením k rigoróznímu řízení. Proto se v konzultantském posudku zaměřím na hodnotící charakteristiku čtyř esejů.

Esej „**The unanimity rule and religious fractionalisation in the Polish-Lithuanian Republic**“ považuji v naší ekonomické komunitě a našem institutu za průkopnický počín. Autor úvahu začíná konstatováním, že princip jednomyslnosti bývá obvykle považován za neschůdný a prakticky nepoužitelný ideál formování kolektivního rozhodování. S takovým nedocenením principu jednomyslnosti se běžně setkáváme nejen v publicistice, ale i v politologických analýzách kompromisních rozhodnutí politických aktérů. Rovněž ve své pedagogické práci mám obtíž zdůvodnit, že jednomyslnost není jen ideál, ale významný metodologický, analytický i normativní princip rozhodovacích procesů.

Autor eseje na historickém příkladu přesvědčivě ukazuje, že princip *liberum veto* byl v rigorózní a později v uvolněnější podobě významným konstitučním principem v reálném životě ve středověku v Polsku. Středověké Polsko a Polsko-Litevská republika byly natolik religiózně konfliktně strukturovány, že náboženské konflikty ohrožovaly přežití tohoto státu a mírový život. Polsku hrozily občanské války, násilí a konflikty, které v té době byly skutečností v řadě evropských zemí. Konstituční zákon *liberum veto* byl v nábožensky velmi polarizovaném Polsku po tři staletí účinnou a fungující konstituční zárukou náboženské svobody a mírového soužití heterogenního společenství. Dalibor Roháč interpretuje tento u nás málo známý historický příběh na podkladě velmi kompetentní znalosti faktů. V tom se vyrovná profesionálním historikům. Tuto stať však bych spíše zařadil mezi pionýrské sondy do historie vývoje institucí. V mezinárodní a zejména české ekonomické komunitě Robert W. Fogel, nositel Nobelovy ceny z roku 1973, v této vědní disciplíně dosud nemá mnoho následovníků. Tím nemám v úmyslu interpretovat přínos Daliborovy studie úzkým rámcem

vědní disciplíny historie institucí. Autor eseje tímto historickým příběhem *liberum veto* dokládá relevanci teorie veřejné volby a konstituční politické ekonomie. Zakladatelé této teorie - J. M. Buchanan, G. Tullock - s rostoucí řadou pokračovatelů -, používají konstituční teorii k analýze kvality pravidel a volbě účinných volebních soustav v podmínkách demokracie.

Další esej je rovněž úvaha nad historickým tématem. „**Why did the Austro-Hungarian Empire Collapse? A public choice perspective**“. Zde již autor záměr studie výslovně uvádí v názvu eseje. Ekonom na rozdíl od historika studuje tentýž historický příběh odlišně. Kolaps a rozpad etnicky heterogenního Rakouska – Uherska je součástí historických změn, které historici zaznamenávají při popisu následných procesů po první světové válce. Dalibor v této další pionýrské institucionálně analytické sondě identifikuje primární příčinu konce „žaláře národů“ pohledem teorie Public Choice. Dochází k závěru, že eroze a finální rozpad měly primární zdroj v endogenních příčinných souvislostech. Soudí, že pokusy o konstituční reformy opakovaně selhaly. Dysfunkční formy centralizované moci cyklicky plodily rostoucí konflikty národnostních minorit s vídeňskou centralizovanou mocí. Autor věnuje zvláštní pozornost problému soužití Čechů a Němců. Na základě diagramatického modelu politiky a Paretova kritéria zjišťuje, že neadekvátní konstituční rámec neumožňoval uspokojit požadavky obou národností a rovněž cyklicky plodil nespokojenost a konflikty. Světová válka sehrála úlohu katalyzátoru a vedla k rozpadu státního celku.

Obě studie byly publikovány ve vědeckém periodiku „Constitutional Political Economy“. CPE vychází od roku 1990. Zakládajícím editorem byl J. M. Buchanan. Editor V. Vanberga v současné době vystřídal D. C. Mueller.

Publikování obou prací Dalibora Roháče v renomovaném vědeckém periodiku svědčí o kvalitě jeho studií. Poznamenejme, že takováto publikace je podmínkou doktorské obhajoby a přesahuje požadavky rigorózního řízení.

Na IES obě tyto studie používáme jako doporučenou literaturu v našem mezigeneračním kurzu Teorie pravidel.

Považoval bych za užitečné, aby další dvě studie rigorózní práce byly rovněž publikovány. Tématicky si zasluhují pozornost a diskusi zejména v naší ekonomické komunitě.

Pro potřeby rigorózního řízení je pozoruhodná tématická šíře autorových zájmů a kompetentní zvládnutí velmi rozdílné problémové tematiky. Velmi odlišná témata mají jednotící filozofické a teoretické vědní zázemí. To je výrazným rysem i dvou publikovaných recenzí, které nejsou součástí rigorózní práce. (Recenze o knize Bryan Caplan: *The Myth of Rational Voter. Why Democracies Choose Bad Policies* a knize Paul Collier: *The Bottom Billion. Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It*.)

V eseji „**From Knight to Habermas: Discursive Ethics and Political Economy**“ se autor zamýšlí nad problémem politické ekonomie a etiky. Dalibor volí autory, kteří významně přispěli k návratu neoklasickou analýzou přehlíženého dědictví Adama Smitha.

Předmětem zájmu Dalibora jsou ekonomové Frank Knight a jeho odchovanec a pokračovatel J. M. Buchanan, který se dost shodoval s John Rawlsem. Dalibor konkrétně řeší názorové porovnání vztahu etiky a politické ekonomie v pojetí Knighta s filozofií Habermase. Četba tohoto textu mi – v rámci oné zmíněné rovnoprávné kooperace s Daliborem – umožnila prohloubit poznání Habermasovy teorie komunikativní akce. Po prostudování Daliborova textu sdílím jeho názor o příbuznosti zejména této části filosofického přínosu Habermase s Knightem. Frank Knight patřil již od studentských let k mým favorizovaným ekonomům. Pro mne bylo objevné Knightovo objasnění vícedimenzionálního pojetí *homo economicus* a integrální začlenění etiky do morálního řádu tržní ekonomiky. Pro mne to byl Knight, který započal návrat k tomuto neoklasickou analýzou opomíjeného filosoficko-ekonomického

dědictví klasické politické ekonomie Adama Smitha. Nositelé Nobelovy ceny J. M. Buchanan a R. Coase navázali a rozvinuli myšlenky svého učitele Franka Knighta. Autor obhajované eseje přesvědčivě zdůvodňuje názorový průnik Knight – Habermas v pojetí problému politické ekonomie, etiky a smluvního paradigmatu a se znalostí pramenů se odvolává na Buchanana, Tullocka a Rawlse.

Zejména v době kontraverzních rozprav o soudobé finanční a hospodářské krizi znovu a znovu upozorňují své posluchače na nedocení myšlenek Franka Knighta z jeho dnes už proslulé knihy „Risk, Uncertainty and Profit“, která od roku 1920 vyšla v nesčetných reedicích a překladech (s výjimkou v tuzemsku).

Osobně mě tato Daliborova studie velmi zaujala a nezařadil bych ji jenom do historie ekonomického myšlení. Považuji ji za kultivovaný příspěvek k rozpravě o vztahu etiky a ekonomie v soudobé názorově diferencované ekonomické teorii. Poznamenejme nikoli na okraj dlouhodobé rozpravy na toto téma, že mainstreamové proudy ekonomického myšlení jsou krajně rozporné. Keynesovo dědictví je spojeno s chápáním „value loaded economics“, jak etiku v ekonomické teorii chápala J. Robinson. Naproti tomu kritici Keynesa považují pozitivní ekonomii za hodnotově neutrální a o hodnotách uvažují jen u normativní ekonomie. Toto protichůdné kontraverzní názorové pojetí vztahu ekonomické teorie a etiky je součástí mainstreamové Samuelsonovy učebnice, která i v pozdějším spoluautorství s Nordhausem zůstává – na rozdíl světových univerzit – stále ještě hlavním zdrojem výuky ekonomické abecedy na většině našich tuzemských vysokých škol.

Poselství závěrečného eseje „**The problem of influence and transparency in modern economics**“ čtu také v kontextu neuzavřených diskusí v soudobé ekonomii. Autor eseje diskutuje vliv ekonomie na veřejnou politiku a životy normálních lidských bytostí. Kriticky upozorňuje na riziko chybného použití ekonomické teorie. V soudobé ekonomické teorii postrádá vědomí, že struktura motivací ekonomů může vést k netransparentnosti ve výzkumu a tím k chybnému chápání smyslu ekonomické teorie i jejímu možnému zneužití. Autor toto poselství zdůvodňuje zaujetím ekonomů sofistikovanou formalizací na úkor standardních metod testování hypotéz.

V této nečekané dramatické situaci ekonomiky ve světě i u nás dost často prohlížím blogy českých i zahraničních ekonomů, kteří se publicisticky vyjadřují k hlavolamu příčinných souvislostí a zejména navrhovaných medikamentů záchranných balíčků a balíků. V tuzemsku, ale ani u renomovaných ekonomů komentátorů a akademických ekonomů v mezinárodních médiích jsem tento druh poselství nezaznamenal. Snad to není jenom důsledek čtenářské únavy, protože blogy prohlížím po nocích.

Poselství Dalibora Roháče sdílím, i když jsem posláním a meze ekonomické teorie a úlohu ekonomů teoretiků formuloval ve svých publikacích a přednáškách pohledem odlišné generační zkušenosti.

**Závěr konzultantského posudku: Studie Dalibora Roháče, M.A. splňuje požadavky rigorózní práce. Publikací dvou statí v respektovaném mezinárodním vědním periodiku dokonce tyto požadavky převyšuje. Autor prokázal pozoruhodnou znalost ekonomické teorie a názorové konzistence. Pro jeho rigorózní studii a publikace je příznačná vysoká kultura diskuse.**

**Eseje Dalibora Roháče doporučuji zpřístupnit posluchačům a využít ve výuce IES FSV UK.**